

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee 23 juni 2024

Arm en rijk – Lukas 18,18-30

Toespraak Franck Ploum

1.

Het verhaal van vandaag staat bij velen van ons bekend als het verhaal van de rijke jongeling. Zo wordt de persoon die bij Jezus komt beschreven in het evangelie volgens Marcus en Matteüs. Maar Lukas verandert het personage en maakt er een 'hooggeplaatst' persoon van. Een hooggeplaatst persoon die ook nog eens steenrijk is. Dat is een verdachte combinatie in de tijd na de val van Jeruzalem en de tempel. Want nadat de Romeinen de opstand hadden neergeslagen in het jaar 70 werden aan de joden ondraaglijke belastingen opgelegd die grote armoede tot gevolg hadden. Maar kennelijk waren er ook joden die de dans ontsprongen, die aan de armoede ontsnapten. Vooraanstaande personen die zich op allerlei manieren staande wisten te houden en hun bezit wisten te behouden of zelfs te vermeerderen. In tijden van bezetting en onderdrukking kan dat niet anders dan met behulp van de onderdrukker, de machthebber. Collaboratie, samenwerken met de bezetter, is van alle tijden.

2.

Arm en rijk, dat is een centraal thema in het Lukasevangelie. Wellicht omdat de verhoudingen tussen arm en rijk zo scherp aantonen hoe het er met een samenleving voor staat. De verschillen tussen arm en rijk raken een brede laag van de bevolking en vooral ook wanneer de armoede kinderen treft. Niet voor niets kwam er onmiddellijk een storm van protest tegen het afschaffen van de gelden voor het schoolontbijt. Niet voor niets roepen partijen dat het CPB weliswaar kan zeggen dat iedereen er in de formatieplannen op vooruitgaat, maar dat het aantal kinderen in armoede substantieel zal gaan stijgen. Maar wellicht dat onze beoogd PVV-minister voor buitenlandse zaken daar wel een oplossing voor heeft. Ooit stelde ze voor de afschaffing van het eigen risico in de zorg te betalen door ontwikkelingssamenwerking af te schaffen. En als dat niet lukt, wellicht helpt dan de beoogd minister voor asielbeleid, die pleitte voor omvolking. Het komt er in elk geval op neer dat je de armoede dan afwentelt op anderen en de armoede daarmee onzichtbaar maakt en wij gerustgesteld verder kunnen leven.

Gerustgesteld verder leven. Dat wil de man uit het verhaal ook. Hij heeft alles, onderhoud alle geboden, zo zegt hij tenminste, maar kennelijk is hij er niet gerust op dat hij uiteindelijk ook het nieuwe leven in het koninkrijk van God kan binnengaan. Nu heeft 'het leven binnengaan' binnen het jodendom wel een specifieke betekenis. 'Het leven binnengaan' staat binnen het Joodse denken voor het leven met de Thora van de Ene, de Eeuwige. Dat leven wordt ook wel het rijk der hemelen genoemd. Wie leeft met de leefregels die leeft in het koninkrijk.

Niet dat je het daarmee in je bezit hebt, dat je het hebt, nee je beërft het. Dat wil zeggen: het is geen eigen inspanning die vervolgens een pluspunt, een beloning, winst oplevert. Nee, je wordt uitgenodigd om deel te nemen aan wat die leefregels voorschrijven. We zongen het in het schriftlied van vanochtend: doe recht, wees naaste, eer de vreemdeling. Wie zo leeft, beërft het koninkrijk.

Nu gaat de scheidslijn tussen arm en rijk binnen het jodendom van die dagen niet alleen dwars door de samenleving en het dagelijks leven van mensen. De scheidslijn gata ook dwars door het religieuze leven. Want hoe interpreteer je de leefregels van de Thora? Een arme kan veelal niet voldoen aan de reinheidswetten. Een arme kan in zijn onreinheid niet offeren in de tempel. Een arme kan dus geen toegang hebben tot het nieuwe leven. Dat is voorbehouden aan de mensen met geld, die aan alles kunnen voldoen en de tijd hebben om zich bezig te houden met de studie van de Thora. Maar voor de arme geldt het oude adagium van Bertholt Brecht: "Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral." Eerst eten op je bord, daarna is er tijd voor moraal. Religie wordt dan een plusje op wat je al allemaal hebt. Spiritualiteit voor de mensen die toch al alles hebben.

Wie geld heeft, wie rijkdom heeft kan zich in dit denken een plek in het nieuwe leven verwerven. De hooggeplaatste zit in dat denkraam, die redeneert vanuit de winsteconomie: als ik het slim aanpak en aan de juiste knoppen draai dan levert mij dat iets op, dan verlies ik geen bezit, maar ontvang ik naast mijn bezit ook nog leven in de komende wereld. Laat dat denken nu eens los, lijkt Jezus te zeggen, want dit denken brengt je niet dichterbij, maar juist verder weg van de komende wereld.

Wat moet ik doen? Voordat Jezus antwoord geeft op die vraag lijkt hij de vraagsteller eerst nog op zijn nummer te zetten. 'Waarom noem je mij goed? De Ene alleen is goed.' Kennelijk gaat het er niet om wie wel of niet goed is, of wat wij als goed bestempelen. Als een kind een 8 haalt voor een proefwerk: 'goed bezig', of iemand die een succesvol bedrijf op poten zet: 'goed gedaan'. En zelfs iemand die in ogen van mensen goeddoet is hier niet in beeld. Maar ben je bereid om je geheel in te laten met de Ene die goed is, om je in te laten met dat rijk waarin al die verhoudingen van waaruit wij denken en redeneren niet meer gelden. Een nieuwe wereld ontstaat niet vanuit het oude denken, maar vanuit een transformatie waarin alle verhoudingen worden omgedraaid: de kleinste bovenaan, de minste geëerbiedigd. Niet de rijke die met zijn geld nog een stuk land erbij koopt, maar de arme die het land zal beërven. Psalm 37: De arme zal het land beërven.

3.

Wat moet ik doen? Je kent de geboden! En dan worden er vijf genoemd. Alle vijf sociale leefregels. Omgangsvormen, over hoe je met elkaar leeft en een samenleving vorm geeft. Eindigend bij 'eer je vader en moeder' daarmee lijkt Jezus zich eigenlijk te richten tot de kinderen om hem heen. Dit verhaal speelt zich namelijk af terwijl Lukas vertelt dat mensen kleine kinderen bij Jezus brengen.

'Aan dat alles heb ik vastgehouden'. Nou, dat is nogal wat. En daar kun je in het geval van deze mens ook grote vragen bij stellen. Om maar eens te beginnen bij de vraag waar zijn rijkdom vandaan komt? Nu wordt wel eens gedacht dat de bijbel zich keert tegen bezit, tegen het verdienen van geld. Maar dat is onjuist. De bijbel zegt nergens dat je als mens geen fijn leven zou mogen hebben, en niet zou mogen genieten. Waar de bijbel zich wel tegen keert is alles wat je bezit ten koste van een ander. Franciscus van Assisie zegt: alles wat je te veel hebt is gestolen van de armen. Oeps dat is nogal radicaal, en dan zitten we hier met elkaar. Met onze rijkdom. De een wat meer en de ander wat minder, maar toch allemaal in het rijtje van de 10% welgestelden op deze aardbodem. Worden wij zelf vertegenwoordigd door de rijke man in dit verhaal?

Een Jood die steenrijk is, in een tijd dat alle joden tot de armoedeklasse gedoemd waren door de onderdrukker, die kan niet zeggen dat hij niet steelt: alles wat hij verdient in colloboratie met de Romeinen is immers gestolen geld. Maar goed, stel dat waar is, dat deze mens in alles voldoet aan de leefregels, dan blijft de vraag staan: ben je in staat los te komen van het bestaande, om zo het nieuwe leven te beërven? Ben je bereid afstand te doen van al je overvloed en het uit te delen, om het wellicht terug te geven, aan de armen?

Binnengaan in de komende wereld is niet iets extra's bovenop wat je al hebt. De omgangsvormen heeft de hooggeplaatste al in zijn tas, nu wil hij een stapje hoger, nog iest extra's, namelijk ook weten wat de goede omgangsvorm met God is, Hoe kan ik toegang krijgen tot die nieuwe wereld? Dat is de vraag die in het verhaal aan de orde is. Maar de mens die op zoek is naar 'meer' wordt een spiegel voorgehouden: het meer dat je zoekt zit 'm nu juist in het minderen. Het 'meer' zit 'm in het loslaten, in het onafhankelijk worden van wat we bezitten, vergaard hebben, hebben en willen houden. Je mag een fijn leven hebben, maar is je leven ook fijn als het allemaal wat minder is? En is het een geschenk dat je op vakantie kunt, of heb je er recht op, want je hebt er immers zo hard voor gewerkt? En ben je dankbaar voor elke dag voldoende eten op tafel, of is het verdienste en daarmee vanzelfsprekend?

Wat moet ik doen om het leven in de komende wereld te beërven, de leefregels onderhoud ik al, wat moet ik nog meer doen? Je moet niet nog meer doen: je moet minderen. Omdat die God van de komende wereld, die Ene, die Goede, het land aan de armsten heeft toegezegd. Deze wereld nieuw is het denken van deze wereld omgekeerd. En dat is n iet altijd makkelijk. Wellicht herkennen we de verzuchting van de leerlingen: wie kan er dan nog gered worden, als de kameel nog eerder door het oog van de naald kan? Het oog van de naald, dat is de kleinste stadspoort van Jeruzalem, daar kan onmogelijk een kameel doorheen.

Maar ligt daar niet precies de vraag, is dat niet precies de verantwoordelijkheid op onze schouders: dat ook wij niet steeds blijven denken in bestaande patronen, in bekende oplossingen. Dat we moeten stoppen met steeds weer de oplossingen blijven zoeken daar waar de problemen veroorzaakt zijn? Mensen van een nieuwe wereld zijn mensen die zich losmaken van het bestaande, die omwille van 'einde armoede' niet willen plussen maar willen minderen. En onder de armen is het ook moeder aarde die roept om consuminderen, einde opstapeling van rijkdom.

Velen zullen zeggen dat het niet kan, dat het nooit lukt, dat. Het niet komen gaat. Maar bijbelse verhalen zeggen dat het mogelijk is, dat niets onmogelijk is, zolang je vasthoud aan het verhaal over die Ene, die Goed is, een God van liefde ontferming en trouw. Dat het ons mag lukken daaraan vast te houden.

Zeg amen. Dat het zo moge zijn.